

Fig. 1. Kisserup. Ydre, set fra Sydost,

E. M. 1941

KISSERUP KIRKE

VOLBORG HERRED

Kirken er *Anneks* til Kirke-Saaby. Om dens Ejendomsforhold vides intet, før den Ko. 1630 tilhørte Kronen¹ og formodentlig laa under Roskildeggaard (sml. Altertavle, S. 867). 1673 solgtes den til Rentemester Heinrich Müller², som nogle Aar før havde købt Skullerupholm, ligeledes af Kronen; hans Efterfølger var Johannes Fincke (se †Klokke, S. 871). Efter 1726 blev den købt af Kammerjunker Scheel Plessen til Lindholm, som 1756 overdrog den til J. L. Holstein³. Han indlemmede den i Grevskabet Ledreborg, hvorunder den hørte, indtil den overgik til Selveje 3. Oktober 1924.

Sagnet fortæller i flere Variationer om Kirkens Opførelse ved to Søstre, der brugte hele deres Formue hertil (sml. Særløse, S. 842)⁴.

Kirken ligger højt paa en Banke i Byens vestlige Udkant og nogenlunde midt i Sognet. Den ret lille Kirkegaard hegnes af smalle, indvendig næsten jorddækkede Stendiger, som paa Ydersiden har en Skal af kløvet Kamp. Paa Nordsiden er der en Indkørsel med Murstenspiller fra 1870 (Rgsk.), og i Østsidens nordre Del en ligeledes ny Laage⁵.

Kirken er et Langhus, bestaaende af romansk Skib og gotiske Vest- og Østforlængelser, med to gotiske Tilbygninger: Taarn i Vest og Vaabenhush foran Norddøren. Orienteringen har stærk sydlig Afvigelse.

Af den oprindelige *romanske Kirke* staar kun Skibets Langmure, opført

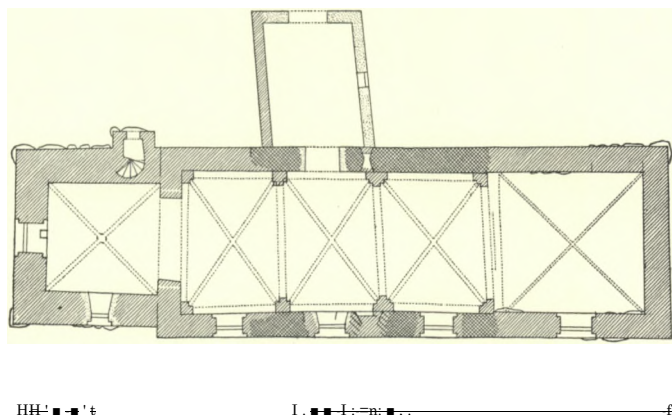

Fig. 2. Kisserup. Plan. 1: 300. Maalt af C. G. S. 1935.

af ret smaa *Kampesten* i regelmæssige Skifter, med Hjørner, Døre og Vinduer af *Kridtkvadre*, i Hjørnerne dog blandet med enkelte Granitkvadre. Skibets romanske Murhøjde er ca. 3,9 m over nuværende Terræn (maalt Øst for Vaabenhuset). Af oprindelige Vinduer ses nu kun eet, som sidder midt i nordre Langmur, og meget tyder paa, at der ikke har været flere Vinduer i Nord; det maaler indvendig 52 cm i Bredden og har i Lysningen, hvis Bredde er 20 cm, bevaret sin oprindelige, indmurede Egekarm med Indskæring for Træsprosse og udvendig Glasfals; dets Buetop sidder ca. 50 cm under den romanske Murkrone. Norddøren er omdannet i moderne Tid, endnu 1917 stod den i sin oprindelige Skikkelse (Clemmensen) med rundbuet Stik udvendig og vandret Afdækning af Egeplanker indvendig; Syddørens Omrids spores.

Ændringer og Tilføjelser. I Skibets Sydmur, over for det nævnte Nordvindue, er der et stort, rundbuet, stærkt smiget Vindue med Karme og Stik af Munkesten; Vinduet, der staar som indvendig Blænding, overskaaret af det gotiske Hvælvs Skjoldbue, er ikke oprindeligt, men indsat allerede i romansk Tid; det er indvendig ca. 110 cm bredt, i Lysningen ca. 40, og dets Buetop ligger 39 cm under den romanske Murkrone, dets Saal ca. 150 cm over nuværende Gulv, saaledes at Vinduet paa det nærmeste er to Meter højt.

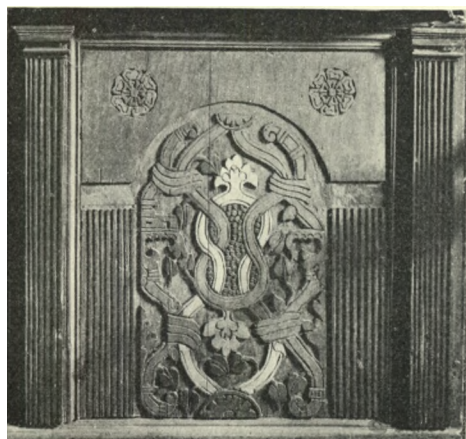
Vestforlængelsen er den ældste af Kirkens gotiske Tilbygninger, der alle synes at stamme fra 1400'rne. Materialet er overvejende raa *Kampesten* med Bælter af Munkesten, kun i Taggavlens udvendige Side optræder Munkesten alene. I Sydmuren er der et vistnok oprindeligt, falset Vindue med uregelmæssig, svagt tilspidset Rundbue. Gavlen, der er synlig fra Taarnets Mellemstokværk, har otte spidsbuede Højblændinger, de to midterste lige høje, kun adskilt af en Halvstens Stav, og hver med en slank, opefter tilspidsende, aftrappet Lysglug. Blændingernes Bunde er pudsede, mens Gavlfeltet iøvrigt staar i blank Mur med rygskaarne Fuger; lige under Gavltrekanen ses Kampe-

stensmurværk med bredt udglattede Fuger, hvori der er indskaaret Fugeridser, som danner et Net af smaa Kvadrater (kun 4—7 cm mellem Ridserne). Af Gavlens Kamtakker, vistnok syv, er der levnet Spor, som viser, at de har været afsluttet med et Rulskifte. Det Indre har oprindelig ligesom det romanske Skib staaet med pudsede, hvidtede Vægge (sml. Kalkmalerier, S. 866) og fladt Bjælkeloft. Det romanske Skibs to spidsbuede og falsede Sydvinduer er muligvis samtidige med Forlængelsen og ialfald ældre end Langhusets Hvælv; det vestligste af Vinduerne er i nyere Tid noget omdannet.

Langhuskoret. Kun kort Tid efter, at Skibet var blevet forlænget mod Vest og endnu inden Skibets Overhvælvning blev det romanske Kor og Triumfmuren nedrevet og et nyt *Kor* opført af samme Bredde og Højde som Skibet. Materialet er omtrent som i den vestlige Forlængelse, Kampesten med Bælter af Munkesten og paa Hjørnerne Kridtstenskvadre fra det nedrevne Kor; Sylden er særlig under Sydmuren af meget store, kløvede Kampesten. Det store, ud- og indvendig falsede, bredt spidsbuede Sydvindue er oprindeligt, og der ses ikke Spor af Vinduer i Øst og Nord. Gavlen har ni brede, spidsbuede Høj blændinger, den midterste dog med trappef ormet Afdækning og delt af en Halvstens Stav. Det Indre er dækket af et samtidigt Krydshvælv, der ligesom de indvendige Mure er meget uregelmæssigt og kluntet muret. De noget puklede Kapper og de smalle Kvartstensribber forløber i Murene; Overribber findes ikke. Mod Vest er der en Helstens Gjordbue, som paa usædvanlig Maade har været ført op i Højde med Langmurene, saaledes at den har tjent som Korbue, mens Skibet endnu havde sit flade Bjælkeloft; Vest-siden af Gjordbuen har været pudset og prydet med Kalkmalerier (sml. S. 866).

Hvælv. Efter Korets Ombygning synes der dog kun at være forløbet kort Tid, inden det romanske Skib og Vestforlængelsen blev overdækket med tre Fag Krydshvælv. Pillerne er falsede, de østre med Dobbeltfals, de vestre med Enkeltfals, Skjold- og Gjordbuer Helstens og spidse og Ribberne Halvsten brede; de forholdsvis svagt puklede Kapper har Halvstens Overribber, forneden med Trinkamme.

Taarnet, fra o. 1500, er over en fremspringende Kampestenssyld af Munkesten i Munkeskifte. Taarnrummet, der ved en spidsbuet Arkade er sat i Forbindelse med Kirkerummet, har i Vest et stort, fladbuet og falset Vindue og dækkes af et i Væggene indbygget Krydshvælv med Halvstensribber samlet om et Topkvadrat; Kapperne er stærkt puklede, og Hvælvet har Overribber, der foroven er almindelige Helstens, forneden muret som to Sten brede Trapper. Under Vestvinduet er der en lille Gemmeniche med Trappestik; Sydvinduet er nyt. Det samtidige Trappehus i Nord, hvis Vægge mod Sædvane overvejende er muret af Løbere, har fladbuede Døre og Loft af udkragede Bindere samt retkantet, snoet Spindel (sml. Særløse, S. 844). Mellem-

Hude fot. 1912

Fig. 3. Kisserup. Detail af Alterbordsforside
(S. 866).

stokværket er mørkt. Klokkestokværket har i Nord og Syd tre ret smalle, fladbuede, lige gennemløbende Glamhuller, hvoraf de to yderste nu er tilmurede i ydre Murflugt, og i Øst og Vest to tilsvarende, men bredere Glamhuller. Af Gavlene har den østre 11 slanke Højblændinger med Trappestik, den midterste dog lige afsluttet og foroven delt af en kort Hængestav. Den vestre Taggavl har ni Høj blændinger vekslende afsluttet med Trappestik, Spidsbue eller vandret Afdækning med eller uden Hængestav; Gavlene har 11 Kamtakker. Taarnet er skalmuret i Syd og Vinduet her nyt.

Vaabenhuset, som har usædvanlig tynde Mure, er af Munkesten, stærkt skalmuret og i de seneste Aar tildels nymuret, kun paa Vestsiden ses endnu et Stykke oprindeligt Murværk. Vindue og Dør er omdannet, den oprindelige Dør var spidsbuet, med indvendig Fals. Den glatte Taggavl er nitakket og betydelig højere end den oprindelige. Det Indre har nyt Bjælkeloft.

Taarnet, Vaabenhuset, Vestforlængelsens Nordside og Korets Taggavl staar i blank Mur med pudsede Blændingsbunde, den øvrige Del af Kirken er pudset og hvidtet. I Langhusets Tagværk er der bevaret Rester af de spinkle, gotiske Tagværker; Taarnets og Vaabenhusets er nye; alle Tage er hængt med Vingetegl. I Nationalmuseet opbevares nogle gamle *Munketagsten fra Kirken.

†*Kalkmalerier*. Ubestemmelige Rester af gotiske Malerier ses paa Vestsiden af Østforlængelsens Gjordbue og paa de tilsluttende Langmure i Skibet, hvor de gaar op paa Forhøjelsen, der saaledes maa være ældre end Hvælvene her og i Vestforlængelsen.

INVENTAR

Alterbord, jævaldrende med Koret, af Kamp og Munkesten, muret op ad Østvæggen; i Sydsiden findes en fladbuet Gemmeniche.

Alterbordsforside (Fig. 3) i Ung-Renaissance, fra o. 1560—80, af Fyr, fra samme Værksted som Søstrup (Holbæk A.). De to Fyldinger, der har Arkader med riflede Pilastre (Kapitælerne borte) og Rosetter i Buevinklerne, udfyldes af kraftigt, naivt Fladsnit, slyngede Baand med udskydende Blade, i Midten udfyldt af Druer. Paa Rammerne sidder riflede, toskanske Pilastre med Profilkapitæl; Fodlisten er forsvundet. Den brogede Staffering er gammel, men ikke

oprindelig; Rammeværket er brunt med blaa Profillister, Baand og Blade er blaa, hvide og røde.

Altertavlen er fra 1847 (Kopibog), men har bevaret Rester af en † *Tavle* i Høj-Renaissance fra 1600. Tavlens tre smalle, spidsbuede Felter adskilles af joniske Pilastre med Kasetteværksprydbælter (kun Kapitælerne og delvis Prydbælterne synes gamle) og flankeres af gamle Halvsøjler med joniske Kapitæler og Kasetteværksprydbælter, der har reliefskaarne Bomærker med Initialerne IH og IN. Fodstykket er en gammel Egeplanke, der er tildannet til den nuværende Tavle. I Felterne er malet en Krucifiksgruppe i brune Toner, samtidig med Tavlens Omdannelse, Rammeværket er egetræsmalet; paa Bagsiden er skrevet med Rødkridt: »Malet af L. Møller, Roskilde«. Paa den gamle †Altertavles Postament fandtes Peder Basses⁶ fædrene og mødrene Vaaben samt Aarstallet 1600 (Præsteindb. 1758 og 1772).

Altersølv. Kalk (Fig. 4), sammensat af Dele fra forskellige Tider. Senmiddelalderlig er den sekssidede Fod, hvis Standkant har ophøjede Ruder og gennembrudte Kryds, samt det spidse Bæger. Fra Slutningen af 1500'rne stammer det femsidede Skaft med graverede Ranker og den fladtrykte Knop, der paa Over- og Undersiden har seks spidse Tunger med tilsvarende Graveringer og derimellem seks krydsskraverede Rudebosses. Under Foden et indprikket K [Kisserup]. *Disk* o. 1700, med graveret Cirkelkors.

Alter stag er, sengotiske, med tre Ringe om Cylinderskaftet, den midterste størst; Fod- og Lyseskaal har skarpe Profiler. 39,5 cm høje.

†*Messehagel*, omtalt 1644, af rødt Stof med brede Guld- og Sølvknip-linger (Inventarium); i Inventariet 1749 nævnes, at Hagelen bærer et af Sølv broderet Krucifiks.

Alterskranke fra o. 1750, af Smedejern, svarende bl. a. til Osted (S. 794) og fra samme Værksted.

Døbefont, romansk, af Granit, Roskildetype⁷. Den nu cementfyldte Kumme, Tvm. 71 cm, har Tovstav langs Overkanten og Rundstav om Skaftet. Foden er formet som en omvendt Kumme, med karnisagtig Overdel.

P. N.1917

Fig. 4. Kisserup. Alterkalk (S. 867).

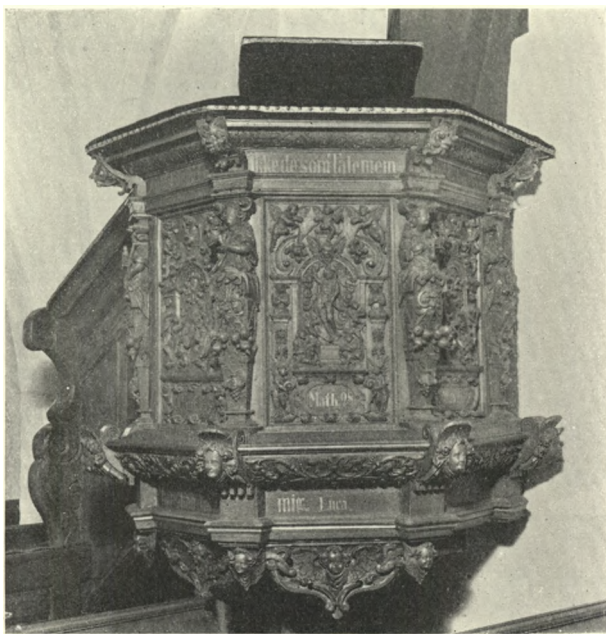

Fig. 5. Kisserup. Prædikestol (S. 868).

E. M. 1945

Daabsfad o. 1550—75, af sydtysk Arbejde, med Bebudelsen i Bunden omgivet af en Minuskelring; paa Randen indstemplede Rosetter og Blade.

Daabskande af Tin, stemplet: Hans Høy.

Korbuekrucifiks, sengotisk, fra o. 1500. Figuren, der er ca. 65 cm høj, har løst flettet Tornekroner over det lokkede Haar, Øjne og Mund er halvaabne, Armene strakte, Lændeklædet smalt med Flagresnip ved højre Side, Fødderne krydsslagne med Spor efter to Nagler. Det gotisk profilerede Korstræ kantes af Krabbeblade og ender i Firpasfelter, hvoraf det nederste har en Tap til Indsætning i en Bjælke; stor Glorieskive. Nyere Maling: bleg Karnation, brunt Haar og Skæg, hvidt Lændeklæde, brunt Kors med rødt og Guld. Paa Skibets Nordvæg.

Prædikestol (Fig. 5) i Sen-Renaissance fra o. 1630, med enkelte bruskbarokke Træk, sikkert udført af en af Brix Snedkers Elever. De fire Storfelter indeholder Relieffer af Gravlæggelsen, Himmelfarten, Opstandelsen og Dommedag i Arkader af Værkstedets sædvanlige Type, baaret af Karyatider eller Hermer, i Dommedagsfeltet af en Engel og en Djævel med Fork; under Arkaderne findes Indskriftskartoucher, der i Opstandelsesfeltet holdes af Engle. Hermerne paa Hjørnerne forestiller Tro, Haab, Kærlighed, Retfærdighed og Klogskab. Gesimsens Krumknægte har ligesom Hermeskafterne bruskede Masker, Postamentets Profil Akantusranker og dets Krumknægte livfulde Diademhoveder. Stolen er mod Værkstedets Tradition forsynet med Hængestykker, der omfatter Englehoveder, og under Hjørnerne sidder ligeledes Engle-

hoveder. Sekssidet Underbaldakin med fornyet, drejet Hængeknop. Opgangspanelet har nu kun een Fylding samt Spor af en Pilaster og ender i en senere tilføjet, groft skaaret Volutstolpe. Den oprindelige, sekssidede Himmels Underside er rigt profileret med Fladsnit og Slynghaand omkring et fordybet Midtfelt, hvorunder der svæver en Helligaandsdue. Gesimsen har Bøjler med Bruskmasker, Topstykkerne er barokke, med Englehoveder, paa Hjørnerne staar slanke Spir; de smalle, bruske Nedhæng bærer Masker, under Hjørnerne sidder Englehoveder.

Stolen har under Egetræsmaling med Guld Spor af gamle Farver, og under de nye Kursivindskrifter skimtes ældre Versaler.

Stolestaderne stammer fra forskellig Tid. Fra o. 1575 stammer to Ung-Renaissancegavle paa Nordsiden, svarende til Gershøj (Volborg Hrd.), begge rundbuede; nederst paa Planken er skaaret fyldige Akantustreblade, ordnede om en Rude (Fig. 9) eller krydslagte Blade, derover et Frisefelt og øverst et tomt Rundbueslag. Vistnok lidt senere er Sydsidens tredie og fjerde Stade fra Øst, det ene med et forsænket Cirkelfelt, hvori et Vaabenskjold med tre Roser i en Skraabjælke; først i 1600'rne er de blevet ændret og har nu to riflede Pilastre over et fælles Postament og kronet af en Trekantgavl; i Frisefeltet fordybede Versaler: Mads og Frithof.

Største Delen af Staderne er i Sen-Renaissance, fra o. 1640—50, fra Caspar Lubbekes Værksted (sml. Kirke-Hvalsø, S. 832). Alle Gavlene (Fig. 9) har, over et fælles Postament med Fladsnit, Dobbeltørn eller Volutslyng med Masker, to riflede joniske Pilastre med Fladsnitprydbælter og afsluttes af en Trekantgavl. De fire østligste Stader er en Efterligning af disse; de har over et fælles Postament to glatte Pilastre med profilerede Baser og Kapitæler, derover en svær Profilliste og en Trekantgavl med kraftigt Tandsnit. Indgangs- og Østpanelerne er fra 1700'rne, af Fyr, med simple Fyldinger. Et Panel ved Prædikestolsopgangen har fordybet Rudemønster i de øvre Smalfelter. 1803 var Stolene blaamalede (Synsprotokol); den nuværende Egetræsmaling stammer fra 1879 (Kopibog).

Præstestol (Fig. 6) i Brusckbarok, o. 1640—50, beslægtet med Herskabs-

V. H. 1931

Fig- 6- Kisserup. Præstestol (S. 869).

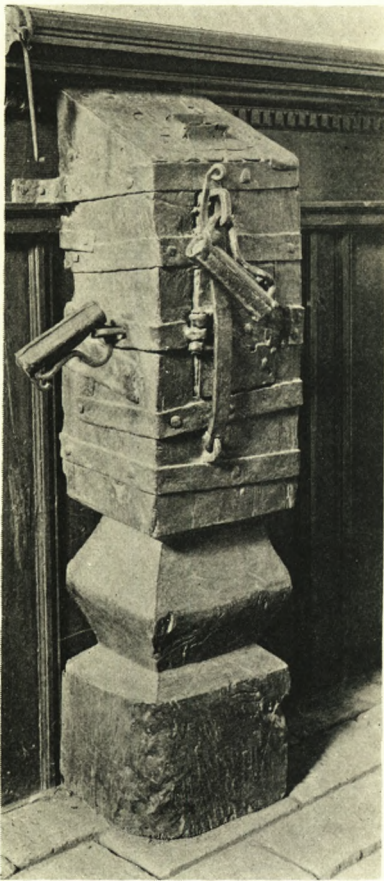
Fig. 7. Kisserup. Detail af Degnestol 1582 (S. 870).

stolen i Kirke-Hvalsø (S. 833) og som denne fra Caspar Lubbekes Værksted. Forsiden har tre Fyldinger med Bueslag dannet af Ørnehovedvolutter; de flankerende Halspilastre har smaa Profilkapitæler og Volutkonsoller med Masker over skællede Skafter, hvis Baser er tvedelte (som Hvalsø). Bænkens Rygpanel har to Arkader, der næsten helt svarer til Østpanelet i Hvalsø, ligesom de skillende Kvindehermer med Volutarme. Panelet mod Østvæggen indeholder kun en enkelt Fylding og kronet af to udsavede Topstykker. De to Gavlstykker i Indgangssiden er af Værkstedets vanlige Gavltyppe med skællede Tvillingpilastre og kronet af brusket Englehoved. Døren har to kvadratiske Fyldinger og afsluttes af et lille Topstykke med symmetriske Volutter. Under Egetræsmalingen, fra sidste Halvdel af 1800'rne, skimtes gamle, brogede Farver. I Korets Nordøsthjørne.

Degnestol i Ung-Renaissance, fra 1582, af Fyr. Pultens Forside og det høje Rygpanel har hver tre høje Fyldinger og derover tre Smalfelter (Fig. 7) med livligt varieret Bladværk, der indeholder Vaser, Masker, Fabel væsener og tværrillede Volutter. Midtfeltet i Forsiden kan aabnes som en Dør, Gangjernene er gamle. Gavlplankerne har to riflede Pilastre og Trekantgavl med »Perspektivhuller« i Gavlfeltet, ogsaa paa Bagsiden, og kronet af tre firkantede Spir hvorimellem Volutter; i Vestgavlens Frise er skaaret 1582. Bænkens svejfede Gavle har Tværstreger paa Forsiden og prydes af Akantusværk, den østre indvendig, den vestre udvendig; Østgavlen bærer desuden en Løve-maske. Egetræsmalet. I Korets Sydvesthjørne.

†Dørfløj o. 1700, dannet af fire Egeplanker, der sammenholdtes af fire Revler; Ydersiden var beklædt med sparrelagte, profilerede Fyrrebrædder, paa Indersiden fandtes Mærker af en Laas fra 1600'rne. Sad endnu 1931 mellem Vaabenhus og Skib.

Pengeblok (Fig. 8) fra 1600'rne, af Eg med Jernbaand, der paa Oversiden og den lille Laage har Aftrapninger og Tunger i Kanten; Foden er skaaret

P. N. 1917

Fig. 8. Ivissrup. Pengeblok (S. 870).

P. N. 1917

Fig. 9. Ivissrup. Stolestader (S. 869).

i eet med Blokken og profileret. Til Blokken hørte to †Hængelaase af Cylindertype med tilhørende Nøgle.

Pengetavle fra 1700'rne, med indskaaret H S B. †*Pengetavle* af Fyr, med udsavet Rygbrædt, hvori indlagt R C S. Fandtes endnu 1917.

Klokker. 1) 1832, støbt af I. C. og H. Gamst. Tvm. 72 cm. 2) Omstøbt 1881 af Anker Heegaard.

†*Klokke.* Støbt 1693 af Claus Jørgensen fra Kalundborg. »Jürgen aus Kalundborg hat mich gegosset, aus Erdz und Fewer bin ich geflossen. I H S udi C. 5ti XXV Regier. Aar MDCLXXXIII Johannes Fingke paa Schullerups-holm kongel. Maj est. Com(m)erts Raad Kitserup Kirkes Patron« (Præsteb. 1758). Klokken omstøbtes 1826, men revnede allerede 1827 (Synsprotokol).

Ved Klokkeskatten 1528 afleveredes en †*Klokke* og 1602 endnu een⁸.

GRAVMINDER

Mindetavle. 0. 1795. Fru Birgithe Catharina Saabye, født 15. Juli 1773, gift 24. Juni 1789 med Løjtnant H. Saabye, død 4. Aug. 1795. Derefter Mindevers. Hvid Marmortavle, med fordybet Kursiv og forneden en Rose i et fordybet, rundbuet Felt. Paa Korets Østmur.

Gravplade. 0. 1645. Rasmus Jensøn Bregentved, Kirkeværge til Kiserup, død 16. Juli 1645, og Hustru Kiersten Lavrisdaater, som boede i Brentved og døde 6. Nov. 1643. Egetræ, 179 x 127 cm, med fordybede Versaler; Pladen deles af fordybede Streger i to Felter, og Indskriften staar dels i disse, dels i Rammefelterne; under Indskriften Jesumonogram. I Skibets Midtgang.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1616—19 (RA), 1616—72 (LA), 1713—15 (RA). — Inventarier 1749 og 1878 (Ledreborg Godsarkiv). — Synsforretning 1620 (RA), Synsprotokoller 1820—22, 1823—53, 1854—84 (LA). — Kirkebog 1771—1831 (LA). — Præsteindberetning til Hofman 1758 og 1772 (LA). — Museumsindberetninger af K. Bahnson 1883, Poul Nørlund 1917 og Mogens Clemmensen (uden Aarstal). Revideret af E. Moltke, Elna Møller og Kirsten Weber-Andersen 1945.

J. Kornerup: Notebog XI. 1895. S. 13 (NM). — M. Clemmensen: Notebog (uden Aarstal (NM).

¹ Fortegnelse vedk. Kirker og Sognekald 1630—1702 (RA). ² Kronens Skøder II, 399. ³ Efterretninger om Ejere af Kirker 1726—97 (RA). ⁴ Optegnelser i Dansk Folkemindesamling. ⁵ 1617 opsattes 26 Favne Kirkegaardsmur, hvortil købtes Mursten, Tagsten og »Embde Tagsten«. 1620 fattedes »et Skur« over den vestre Kirkegaardslaage. 1667 nedblæste Kirkegaardsporten (Rgsk.). ⁶ Lensmand paa Roskildegaard 1598—1613. ⁷ Mackeprang: Døbefonte, S. 405. ⁸ AarbKbh. 1917. S. 35.

Fig. 10. Kiserup 1795.